

FYZIKÁLNÍ PRAKTIKUM

Fyzikální praktikum 3

Zpracoval: Lukáš Lejdar

Naměřeno: 13. května 2025

Obor: F

Skupina: Út 14:00

Testováno:

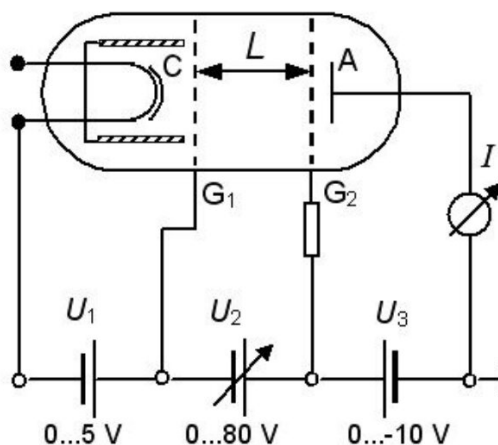
Úloha č. 5: Franck-Hertzův experiment

1. Úvod

V roce 1914 Franck a Hertz experimentálně prokázali kvantování energetických hladin v atomech pomocí analýzy elektronových srážek s parami atomů rtuť. Cílem praktika je provést tento experiment s elektronkou naplněnou některým vzácným plynem a z naměřených dat zjistit o který jde plyn.

2. Postup měření

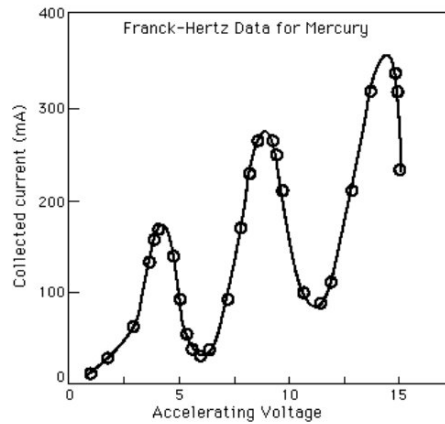
Experimentální uspořádání je schematicky znázorněno na obrázku 1. Z katody C jsou termoemisi uvolňované elektrony, které pak vlétají dovnitř elektronky naplněné některým vzácným plynem. V elektronce se nacházejí postupně dvě mřížky G_1 a G_2 a sběrná anoda. Pro experiment nejpodstatnější je urychlovací napětí mezi mřížkami G_1 a G_2 a brzdné napětí mezi mřížkou G_2 a anodou. Pokud mají elektrony při průletu mřížkou G_2 dostatečně velkou rychlost, dokáží brzdné napětí překonat a anodou začne téct měřitelný proud. V opačném případě si elektrony přitáhne mřížka G_2 .

Obrázek 1: Experimentální uspořádání Franck-Hertzova pokusu

Při zvyšování napětí U_2 v běžné elektronce se vzduchem by měl anodový proud jenom růst, až do nějaké hranice nasyceného proudu. Voltampérová charakteristika elektronky naplněné rtuť na Obrázku 2, naměřená Franck-Hertzem, ale namísto toho periodicky klesá ve stabilním intervalu přibližně $\Delta U_2 = 4.9$ V. Toto je známá hodnota energie jedné výrazné spektrální čáry rtuť, což naznačuje, že pokles proudu vzniká kvůli nepružným srážkám elektronů s atomy, kdy elektron

ztratí velkou část své kinetické energie při excitaci a už není schopný překonat brzdné napětí. Tato hypotéza by měla být jednoduše ověřitelná, protože excitovaný atom sám od sebe brzo zase de-excituje a vyzáří foton o vlnové délce $\lambda = hc/\Delta U_2 = 2530 \text{ \AA}$. Na spektrometru by potom měla být vidět jediná spektrální čára o této vlnové délce.

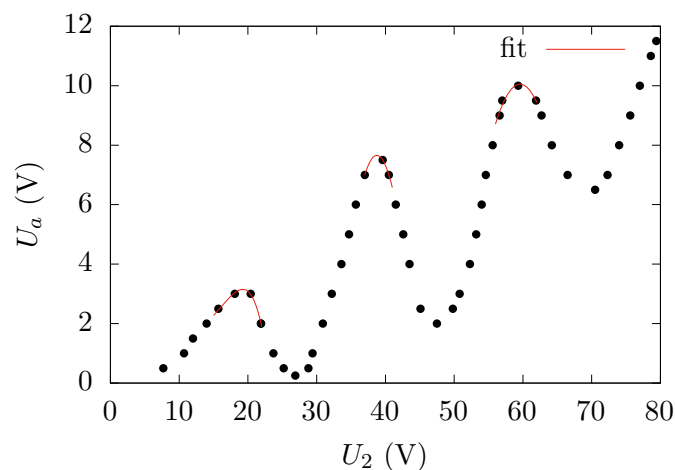

Obrázek 2: Závislost kolektorového proudu na urychlujícím napětí pro rtuť

V uspořádání z obrázku 1. hraje roli ještě několik věcí. Urychlující napětí U_1 slouží ke stabilizaci měření, ale tím ovlivňuje první maximum. Kromě toho, elektron, který překoná první excitační energii ještě musí průměrně urazit jednu střední volnou dráhu, než se srazí s některým atomem a proto maxima nejsou ostrá a ani nenastávají v moment kdy energie elektronů přímo u mřížky G_2 dosáhne excitační energie $\Delta E = e(U_1 + U_2)$. Z těchto důvodů je lepší odečítat jen rozdíl po sobě následujících maxim ΔU_2 a nedívat se na její absolutní velikosti.

3. Výsledky měření

Experimentální aparatura byla sestavená podle Obrázku 1 s rozdílem, že místo anodového proudu se měří anodové napětí $U_a \propto I_a$. Před měřením jsem nejdřív ověřil jestli všechny řídící napětí U_1 , U_2 a U_3 fungují správně a potom hledal nejvhodnější nastavení napětí U_1 a U_3 , aby maxima byli dobře vidět a zabírali co největší část měřicího rozsahu. Tyto hodnoty jsem nakonec našel jako $U_1 = 2.36 \text{ V}$ a $U_3 = 9.91 \text{ V}$ a pro ně změřil závislost $U_a(U_2)$, která je vynesena do Grafu 1.

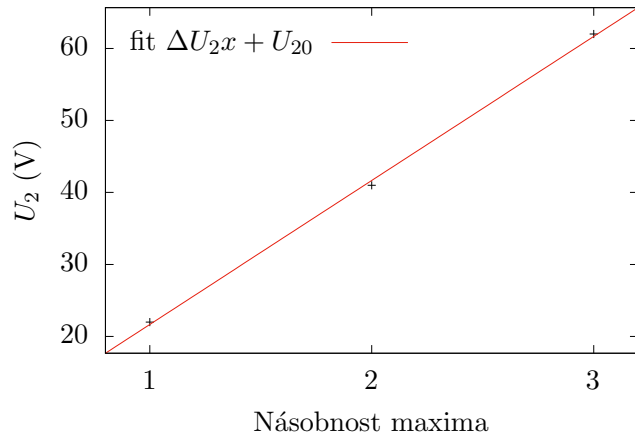
Graf 1: Závislost anodového napětí na urychlujícím napětí U_2

Data v okolí maxim byla nafitovaná polynomy řádu 5 a z nich jsem zjistil souřadnice lokálních maxim, které jsou uvedené v tabulce 1. Z fitu přímkou jsem potom získal sklon ΔU_2 . Ze známých hodnot první excitační energie by měla tato hodnota odpovídat atomům Helia.

$$\Delta U_2 = 20 \pm 0.6 \text{ eV} \quad (1)$$

maximum	U_2 (V)	U_a (V)
1	22.0	3.15
2	41.0	7.65
3	62.0	10.1

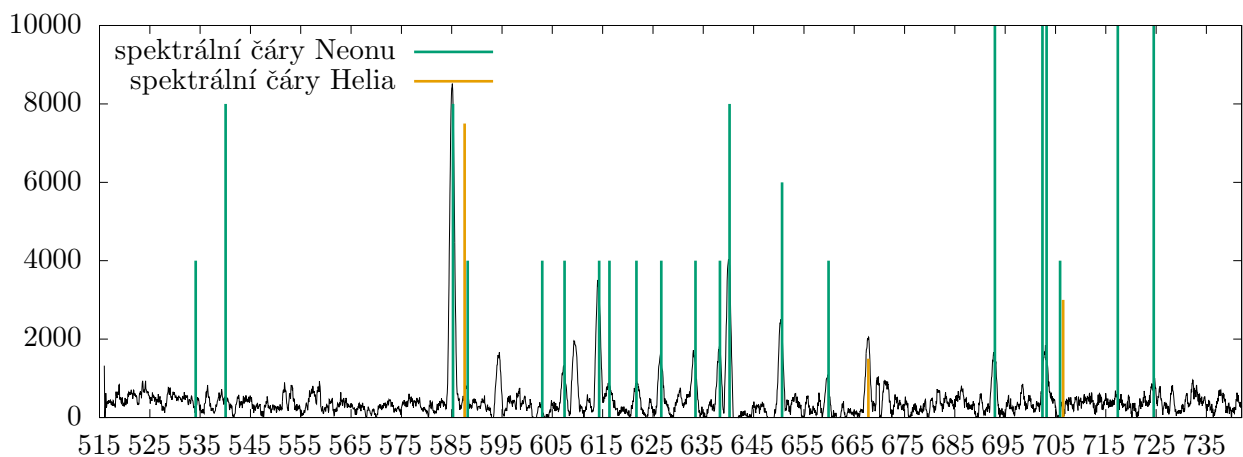
Tabulka 1: Hodnoty lokálních maxim

Tabulka 2

3.1. Emitované spektrum

V praxi se k úloze nachází příruční spektrometr, kterým jsem změřil spektrum vyzařované z trubice Franck-Hertzova experimentu a výsledné hodnoty vynesl do grafu 2. Je vidět, že se ve spektru nachází podstatně víc spektrálních čar, než očekávaná jedna, takže změřený rozdíl maxim ΔU_2 pravděpodobně neodpovídá žádné jedné excitační energii. Na druhou stranu víme, že ΔU_2 nemůže být větší než ionizační energie plynu, což možnosti redukuje na Helium, nebo Neon. Známé vlnové délky jsem zjistil z odkazu [2] a vynesl je do Grafu 2 společně se změřeným spektrem. Je vidět, že na data sedí mnohem lépe spektrum Neonu.

Graf 2: Spektrální závislost plynu v trubici

4. Závěr

Změřil jsem závislost anodového napětí na urychlovacím napětí v trubici Franck-Hertzova experimentu a zjistil, že se maxima opakují s periodou $\Delta U_2 = 20 \pm 0.6$ eV, což je hodnota, která by odpovídala první excitační energii Helia. Ze spektrální závislosti ale vyplynulo, že neměříme jedinou spektrální čáru, ale celé spektrum, které odpovídá atomům Neonu. Z měření ale stále vyplývá, že existuje nějaká minimální energie, kterou může atom Neonu přijmout při excitaci do vyššího stavu.

Reference

- [1] Návod k úloze https://is.muni.cz/auth/el/sci/jaro2025/F4210/um/fp3-5_Franck-Hertz.pdf.
- [2] Atomic spectra database
<https://www.nist.gov/pml/productsservices/physical-reference-data>.